

Jaarverslag Waterlands Archief 2016

Het jaar 2016 stond in het teken van verdere digitalisering, oriëntatie op aansluiting bij een e-depot en op de toekomst van het Waterlands Archief in verband met de opheffing van ISW. Ook de werving van een nieuw management (coördinator publiek/ plv. archivaris en directeur-archivaris) vroeg de nodige aandacht.

Bestuur en organisatie

In verband met de voorgenomen opheffing van het ISW werd door de portefeuillehouders (overleg 10 maart) de toekomst van het Waterlands Archief (WA) besproken. Besloten werd dat het WA als zelfstandige dienst zal voortbestaan al dan niet onder een nieuwe gemeenschappelijke regeling; dat voor het e-depot aansluiting gezocht wordt bij het Noord- Hollands Archief te Haarlem en dat gestreefd wordt naar intensievere samenwerking met het Gemeentearchief Zaanstad (GAZ). Het ISW-bestuur nam dit besluit integraal over. In het najaar is aansluitend aan het PHO van 13 oktober een rondleiding door het archief gehouden voor portefeuillehouders en bestuurders.

In 2016 is verder uitvoering gegeven aan het Beleidsplan 2015-2017 *Duurzaam Digitaal 2.0*.

De administratieve en organisatorische ondersteuning door het ISW werd voor een groot deel uitbesteed: de boekhouding en de personeels- en salarisadministratie werden uitgevoerd door de gemeente Waterland. De bestuurlijke ondersteuning bleef onder verantwoordelijkheid van het ISW.

Financiën

De begroting voor 2016 bedroeg € 1.197.933,-. Voor de financiële positie van het Waterlands Archief wordt verder verwezen naar de jaarrekening 2016.

Personeel

De vaste formatie bedroeg in januari 10,7 fte, verdeeld over 15 medewerkers. Het hele jaar door was er een stagiair werkzaam in het kader van de opleiding Geschiedenis (UvA) en waren er twee stagiaires werkzaam van de opleiding Administratie (ROC). Daarnaast waren zo'n 20 vrijwilligers actief. Zij maakten zich verdienstelijk op het gebied van de ontsluiting en digitalisering van de collectie. Twee medewerkers (coördinator publiek/ plv. archivaris en medewerker studiezaal) gingen met pensioen. Een medewerker (archieffinspecteur) was van 1 juli tot 1 november met zwangerschapsverlof. Per 1 juni kwam een nieuwe coördinator publiekszaken/ plv. archivaris in dienst. In de periode oktober – december werd een nieuwe directeur-archivaris geworven i.v.m. (vervroegde) pensionering van de huidige directeur per 1 maart 2017.

In de maanden april, mei en juni werden functioneringsgesprekken gehouden, als eerste serie van de in overleg met P&O (gemeente Waterland) ingevoerde gesprekscyclus. De eind 2015 opgerichte PVT kwam tweemaal bij elkaar.

Deskundigheidsbevordering

In 2016 werd de module Toegankelijk maken (opleiding Archiefassistent) gevolgd en succesvol afgerond. Verder werd deelgenomen aan de cursussen Herkenning Druktechnieken en Kartering van Nederland (UvA); Websitearchivering; de mastercourse Hergebruik en Open Data; aan het congres Archiefinnovatie, het KVAN- Jubileumcongres te Haarlem en de jaarlijkse Ketelaarlezing alsmede aan symposia over het e-depot.

Op deze manier werd gewerkt aan de toename van de kennis en vaardigheden van de medewerkers.

Gebouwbeheer en ICT

Gedurende het hele jaar was er periodiek overleg met de gemeente Purmerend over het groot onderhoud van het gebouw, waarvoor de gemeente verantwoordelijk is. De ICT was ook dit jaar uitbesteed aan de firma Vogelpeel te Wormerveer, die mede fungeerde als Helpdesk.

In 2016 vond de 5-jaarlijkse herinvestering Automatisering plaats, waarbij een groot deel van de hard- en software is vernieuwd en een nieuwe server in gebruik is genomen.

Taakuitvoering

Toezicht op het beheer van niet overgedragen archieven

In 2016 zijn archiefinspecties uitgevoerd bij de gemeenten Wormerland en Waterland. Verder werd deelgenomen aan de verificatiegesprekken van de provincie met de gemeenten Edam-Volendam, Landsmeer, Waterland, Wormerland. Met de gemeenten Purmerend en Beemster werden dit jaar geen verificatiegesprekken gevoerd; zij scoorden ‘groen’ op het KPI-dashboard. De gemeente Edam-Volendam, per 1 januari 2016 gefuseerd met Zeevang, en de gemeente Purmerend werden geadviseerd over het opstellen van het handboek Vervanging. Het gehele jaar door werden vragen van de gemeenten beantwoord over de nieuwe selectielijst 2017, het metadataschema TMLO, gemeenschappelijke regelingen en het kwaliteitssysteem. Ook werden aanwijzingen gegeven in verband met de aanpassing van het nieuwe Besluit Informatiebeheer en de nieuwe Archiefverordening. In mei werd door de archiefinspecteur een regiobijeenkomst georganiseerd over de nieuwe selectielijst, met een presentatie van VHIC.

Door de toenemende digitalisering is de adviserende taak ten behoeve van de gemeenten verder toegenomen. De archiefinspecteur werkte nauw samen met de Noord-Hollandse archiefinspecteurs en met de provinciale archiefinspectie Noord-Holland. Ook heeft de archiefinspecteur meegewerkt aan de evaluatie van het Interbestuurlijk Toezicht (IBT) van de provincie in juni 2016.

E-depot

In het voorjaar werd de gezamenlijke pilot e-depot (met RA Alkmaar en het Streekarchief Hollands Midden (Gouda)) afgerond en de subsidie hiervoor van Archief2020 (Nationaal Archief) ontvangen. In 2016 heeft het WA zich vooral bezig gehouden met de oriëntatie op aansluiting bij een e-depot. Besloten werd (zie hiervoor) dat het Noord-Hollands Archief (NHA) die als intermediair fungeert voor het e-depot van het Nationaal Archief, hiervoor de meest aangewezen partij is. In november heeft het WA een bijeenkomst georganiseerd voor alle aangesloten gemeenten, waarbij het NHA een presentatie hield over de mogelijkheden van aansluiting bij dit e-depot en de daarmee samenhangende kosten.

Acquisitie

Wegens de ambtelijke fusie van Purmerend en Beemster werd begin 2016 het gemeentearchief van Purmerend (1990-1999) vervroegd overgedragen. Eerder al waren de bouwvergunningen over die periode vervroegd naar het Waterlands Archief overgebracht. Ook de begraafregisters van de Oude en Nieuwe Begraafplaats werden overgedragen. Van de gemeente Edam-Volendam werden de hinderwetvergunningen (1930-1970) overgebracht. Verder werden overgedragen de bevolkingsregistratie en woningkaarten van de voormalige gemeente Zeevang en het archief van de ULO-MAVO gemeente Beemster over de periode 1946-1993.

Daarnaast werd een aantal belangwekkende archieven verworven van particuliere organisaties en van personen zoals de archieven van de Raad van Kerken Beemster, de hervormde gemeente Zuiderwoude-Uitdam, NCVB/ Passage Broek in Waterland (1954-2015), het Bogtman archief (restauranten ramen Grote Kerk te Edam), het archief Van de Plas, architect te Purmerend, en het archief van de Stichting Wijkcentrum Wheermolen 't Noot (1969-1999). Voorts werden aanvullingen verworven op het al aanwezige archief van de Papierfabriek van Van Gelder Zonen te Wormer (1863-1975).

Beheer en ontsluiting

Eind 2016 beheerde het Waterlands Archief ruim 5 km' aan archief en documentatie. Iets meer dan de helft hiervan, 2515 m', werd ingenomen door archieven van de gemeenten; ruim 900 m' door archieven van waterschappen en andere (betalende) overheidsorganisaties en zo'n 600 m' door archieven van kerken en andere particuliere organisaties. Daarnaast beschikt het Waterlands Archief over een bibliotheek met meer dan 5000 publicaties, tijdschriften en kranten en over een grote collectie kaarten, prenten en foto's.

In december 2016 resteerde er nog circa 530 m' van de 1500 m' achterstand (eind 2008 vastgesteld) in de bewerking en conservering van de gemeentelijke archieven. Dat wil zeggen dat (sinds 2009) 970 m' is weggewerkt. Dit is volgens de planning, waarbij in 2021 de gehele achterstand moet zijn

ingehaald. In 2016 werden twee ompakdagen georganiseerd, waarbij nog niet duurzaam geconserveerde archieven werden verpakt in zuurvrij materiaal.

Gewerkt werd aan de inventarisatie van de archieven van de voormalige gemeente Wormer (1930-1980), de gemeente Landsmeer (1930-1970) en het archief van het stadsbestuur Edam (1357-1816).

Gereed kwam de bewerking van de archieven van de gemeente Beemster (1823-1969), het gemeentelijk Elektriciteitsbedrijf Beemster (1913-1942), het Armbestuur Beemster (1731-1965), de Gezondheidscommissie Edam en de Brandweer Purmerend (1990-1999). Verder werden inventarissen en plaatsingslijsten vervaardigd van de hinderwetvergunningen gemeente Edam-Volendam (1930-1970), de begraafregisters van de Oude en Nieuwe Begraafplaats gemeente Purmerend (1861-2007), het archief van de Gasfabriek van de gemeente Purmerend (1892-1974), de bevolkingsregisters van Zeevang en rechtsvoorgangers (1924-1994) en van het archief van de gemeentelijke ULO-MAVO Beemster (1946-1993). Op kosten van HHNK werden de archieven van de Noorder IJ- en Zeedijk (1843-1922) alsmede het archief van de Stichting Herstel Roosmolen Hercules (1994-1999) geïntariseerd. Ook werden aanvullingen op het archief van Waterschap de Waterlanden verwerkt en opgenomen in de inventaris.

Ook dit jaar zijn weer nieuwe toegangen opgenomen in Mais Flexis. Eind 2016 was ruim 90 % van de bestaande toegangen online raadpleegbaar. Voortgegaan werd met de digitale ontsluiting van het notarieel archief en de gedigitaliseerde Doop-, Trouw- en Begraafregisters van de kerken (DTB) van vóór 1811. Deze dienen als retroacta van de in 1811 ingestelde Burgerlijke Stand. De invoer van de gegevens was grotendeels in handen van vrijwilligers.

In de 2^e helft van 2016 is hard gewerkt aan de voorbereiding van de digitalisering van DTB, lidmatenregisters van de kerken, gaarderregisters en militieregisters. Het scannen is uitbesteed aan het bedrijf GMS te Alblasterdam.

Naast de toegangen op afzonderlijke archieven (inventarissen) werd ook gewerkt aan de vervaardiging van een tweetal Onderzoekgidsen. Eén voor het onderzoek in de waterschaps- en polderarchieven en één voor onderzoek in de 20e eeuwse gemeentearchieven. Deze gidsen zijn bedoeld voor de bezoekers van de digitale studiezaal als hulpmiddel bij hun onderzoek.

Het Waterlands Archief heeft voorts inhoudelijk bijgedragen aan het door de gemeente Purmerend financieel gesteunde transcriptie- en vertalingsproject van de Latijnse documenten in het archief van het middeleeuwse St. Ursulaklooster. Ook werden de daarvoor in aanmerking komende stukken gerestaureerd.

Beelddocumentatie

Eind 2016 waren ruim 50.500 afbeeldingen via de Beeldbank digitaal raadpleegbaar. De (technische) toegankelijkheid van de Beeldbank werd verder verbeterd. Voor de ontsluiting van beeldmateriaal werd intensief samengewerkt met een aantal historische verenigingen in de regio. Door vrijwilligers werd hard gewerkt aan het ordenen en beschrijven van kaarten en foto's uit Wormer, Jisp, Broek in Waterland, Middellie, Landsmeer en Volendam, en aan het digitaliseren van de collectie Oortwijn, bestaande uit circa 2500 pentekeningen, aquarellen en gouaches vervaardigd door de Purmerender Maarten Oortwijn. Verder werden een aantal films omgezet naar digitaal zoals Ontdek je Plekje (AVRO); Edam van dr. van der Steen; Een dag in Edam (1966); Noord-Holland boven het Noordzeekanaal (1915-1940) en de Autotocht van Ouden van Dagen te Wormer (voor 1940). Bezoekers en verenigingen werden geadviseerd over het gebruik van illustraties ten behoeve van publicaties, het beheren van hun beeldcollectie en het inrichten van tentoonstellingen.

Van de gemeenten Purmerend, Beemster, Edam-Volendam en Zeevang evenals van verschillende particulieren werden foto's, dia's, negatieven, tekeningen en documentatie ontvangen via schenking. Namens het Historisch Genootschap Beemster werden de krantjes *Onze veilingbode*, *Rijper Courant* en het *Waterschapsblad van de Beemster* geschonken. Van de Oudheidkundige Commissie Jisp werd een collectie glasnegatieven, ansichtkaarten en negatieven in bruikleen verworven, afkomstig uit de nalatenschap van de familie Wildschut. Aangekocht werden 653 foto's met beelden uit de regio (1950-1970), gemaakt in opdracht van JosPé en bedoeld voor het maken van ansichtkaarten.

Bibliotheek

Dit jaar werden voor de bibliotheek verschillende publicaties aangekocht en verworven via schenkingen, zowel op het terrein van de geschiedenis van Waterland als op het gebied van de archivalie. Dit laatste in het kader van de deskundigheidsbevordering van de eigen medewerkers. De catalogus van de bibliotheek is ook via de website (en via Archieven.nl) online raadpleegbaar. Met een vaste vrijwilliger wordt gewerkt aan het verder ontsluiten van de Documentatie.

Studiezaal en website

Behalve met genealogie en huizenonderzoek hielden bezoekers zich bezig met onderzoek naar de lokale en regionale geschiedenis van de regio Waterland. Het totaal aantal bezoeken in de studiezaal bedroeg in 2016: 3590 (2015: 2721). Het meest geraadpleegd werden de archieven van de gemeenten en diens rechtsvoorgangers (stads- en dorpsbesturen).

Het bovenstaande laat zien dat het aantal fysieke bezoeken verder is toegenomen ten opzichte van 2015. Dit is tegengesteld aan de landelijke trend en heeft specifiek te maken met de vervroegde overbrenging van de bouwvergunningen van Purmerend (1990-1999) en Beemster (1990-2010), waardoor het aantal raadplegingen van bouwvergunningen toenam. De studiezaal was m.i.v. september op vrijdagochtend gesloten om zo tijd vrij te maken voor de verbetering van de digitale dienstverlening.

In 2016 werd via de landelijke portal Archieven.nl 478.096 keer een archieftoegang van het Waterlands Archief bekeken (tegenover 1.006.180 in 2015) en waren er 182.812 unieke zoekacties (tegenover 16.083 in 2015). Het aantal virtuele bezoeken in 2016 aan alleen de website van het Waterlands Archief bedroeg: 129.953 door 86.885 gebruikers (in 2015 was dat respectievelijk: 135.953 en 89.786). Verder telde het Waterlands Archief eind 2016: 500 volgers op Facebook, 790 volgers op Twitter, 89 volgers op Pinterest en 10 volgers op Flickr.

Naast de vele telefonische verzoeken en schriftelijke (e-mail) verzoeken om informatie en diensten, werden er in totaal 2834 ambtelijke uitleningen aan de deelnemende gemeenten (2599) en HHNK (235) afgehandeld.

Publieksactiviteiten en educatie

Naast de studiezaalbezoeken werden in 2016 in totaal 4392 bezoekers (in 2015: 2985) geteld in het kader van educatie en publieksactiviteiten. Dit is inclusief 3052 unieke bezoekers aan het digitaal programma over de Watersnoodramp 1916 voor de bovenbouw van het basisonderwijs op de website www.wa-educatie.nl.

De toename van de publieke belangstelling dit jaar had ongetwijfeld te maken met de vele activiteiten die het WA in het kader van de herdenking van de Watersnood in 1916 al dan niet in samenwerking met anderen heeft georganiseerd. Zo werd nauw samengewerkt met de Stichting *Water Kust Land* en de Bibliotheek Waterland.

Ook de samenwerking met het basisonderwijs werd dit jaar geïntensiveerd. In januari werd het eerste exemplaar van de bronnenuitgave van het *Dagboek van Jan Zuidland*, het verslag van een Purmerendse jongen over de watersnoodramp 1916, gepresenteerd op de OBS de Boemerang te Purmerend.

Het publieksbereik werd verder vergroot mede dankzij de veel geraadpleegde rubriek *Nieuws van Toen* op de website *Water Kust Land*, die door het WA regelmatig van input werd voorzien. Maar ook de medewerking aan de documentaire over de watersnood van de gezamenlijke regionale omroepen en de afsluitende film, gemaakt i.o.v. *Water Land en Kust* die meerdere malen in ons werkgebied werd uitgezonden, heeft geleid tot veel belangstelling. RTV Purmerend heeft op basis van het materiaal van de documentaire *De watersnoodramp van 1916- Verdiepende aflevering in het Waterlands Archief* gemaakt (het filmpje staat op YouTube). In dit kader ook belangrijk was de maandelijkse deelname aan het radioprogramma *Koffie Lokaal* op RTV Purmerend, met zo'n 35.000 unieke luisteraars per week.

Verder zijn het gehele jaar door exposities en lezingen verzorgd over genoemde thema's, en is medewerking verleend aan de expositie *100 jaar droge voeten* in het Purmerends Museum.

Samen met de bibliotheek werd verder het educatief programma *Wonen in Waterland* opgezet voor de bovenbouw van het basisonderwijs. Ook werden er lespakketten verstrekt aan de scholen met het thema Oorlog en verzet. Ten behoeve van de inburgeringscursussen werden lespakketten met het thema 600-jaar Purmerend verzorgd.

In 2016 werd voor de derde maal meegedaan aan de landelijke, online publieksactiviteit van het Nederlands Archiefwezen, de verkiezing van het Stuk van het Jaar. De achterban van het WA kon in de voorverkiezing uit vier archiefstukken kiezen. Het zogenaamde Middeleeuwse WC papier kwam als winnaar uit de bus en behaalde tijdens de landelijke verkiezingen een eervolle 13^e plaats (48 archiefinstellingen deden aan de verkiezing mee).

Om ook de scholen buiten Purmerend goed te kunnen bereiken, werd in het najaar het digitale Geschiedenislokaal in gebruik genomen. Dit is een educatief platform voor middelbare scholen, waar scholieren en docenten digitale archiefbronnen en beeldmateriaal kunnen vinden voor het maken van werkstukken c.q. het invullen van hun lessen.

De jaarlijkse Nieuwenhuijzenlezing (29 september) werd gegeven door historica Els Kloek, met als titel *1001 Vrouwen*. Speciale aandacht ging hierbij uit naar 'historische' vrouwen in de regio Waterland. Daarnaast was er ieder kwartaal het Voorouderspreekuur i.s.m. de Nederlandse Vereniging voor Genealogie afd. Zaanstreek-Waterland, dat dit jaar –waarschijnlijk door de nieuwe, thematische opzet- beduidend meer bezoekers trok.

In oktober werd een Avond van de Geschiedenis georganiseerd met lezingen over het Ursulaklooster door oud-wethouder en historicus Vincent Nijenhuis en professor dr. Koen Goudriaan uit Leiden. Het WA participeert in een werkgroep die de publicatie van een boek over het Ursulaklooster voorbereidt. Voor de nodige publiciteit werd gezorgd d.m.v. artikelen in het Noord-Hollands Dagblad en het tijdschrift van de Vereniging Historisch Purmerend.

Eveneens in het najaar werd gestart met een cursus Paleografie voor beginners waarvoor zeer veel belangstelling bestond. De Landelijke Vrijwilligersdag op 7 december was aanleiding om een bijeenkomst te organiseren waar de vrijwilligers van het WA diverse presentaties gaven over hun werkzaamheden en over de collecties waarmee zij werken.

Samenwerking

Rondom alle evenementen werden goede contacten onderhouden met de media zoals RTV NH, RTV Purmerend en Dagblad Waterland (Noord-Hollands Dagblad).

De samenwerking met de Bibliotheek Waterland was vooral gericht op de educatieve projecten ten behoeve van de scholen.

Daarnaast vond samenwerking plaats met historische verenigingen, het Purmerends Museum, het Comité Open Monumentendag en de Archeologische Werkgroep Purmerend. Ook nam het Waterlands Archief deel aan de bijeenkomsten van de Stichting *Water Kust Land*, i.v.m. de herdenking van de watersnoodramp 1916. De directeur- archivaris nam deel aan de vergaderingen van de Kring van Noord-Hollandse archivariissen en werkte, waar wenselijk, samen met de andere Noord- Hollandse archiefdiensten.

Met de gemeente Zaanstad/ GAZ is verschillende malen overleg geweest over samenwerking. De directeur-archivaris heeft –hiertoe uitgenodigd door Zaanstad- in het najaar meegewerkt aan een interview met bureau Berenschot over de verschillende opties voor schaalvergroting (samenwerking of fusie) van beide archiefdiensten.

Samenvatting en conclusie

In 2016 is hard gewerkt aan de verdere digitalisering van de collectie en het verbeteren van de toegankelijkheid en (digitale) dienstverlening. Het publieksbereik nam verder toe, mede door intensivering van de samenwerking met andere partijen. Zo werd inhoudelijk uitvoering gegeven aan de doelstellingen zoals geformuleerd in het Beleidsplan 2015-2017.